

KVALITETSDEKLARATION

Tätorter

Ämnesområde

Miljö

Statistikområde

Markanvändning

Produktkod

MI0810

Referenstid

2018-12-31

Statistikens kvalitet	3
1 Relevans	3
1.1 Ändamål och informationsbehov	3
1.1.1 Statistikens ändamål	3
1.1.2 Statistikanvändares informationsbehov	3
1.2 Statistikens innehåll	3
1.2.1 Objekt och population	4
1.2.2 Variabler	4
1.2.3 Statistiska mått	5
1.2.4 Redovisningsgrupper	5
1.2.5 Referenstider	10
2 Tillförlitlighet	11
2.1 Tillförlitlighet totalt	11
2.2 Osäkerhetskällor	12
2.2.1 Urval	13
2.2.2 Ramtäckning	13
2.2.3 Mätning	14
2.2.4 Bortfall	15
2.2.5 Bearbetning	15
2.2.6 Modellantaganden	17
2.3 Preliminär statistik jämförd med slutlig	19
3 Aktualitet och punktlighet	20
3.1 Framställningstid	20
3.2 Frekvens	20
3.3 Punktlighet	20
4 Tillgänglighet och tydlighet	20
4.1 Tillgång till statistiken	20
4.2 Möjlighet till ytterligare statistik	21
4.3 Presentation	21
4.4 Dokumentation	21
5 Jämförbarhet och sam användbarhet	21
5.1 Jämförbarhet över tid	21
5.2 Jämförbarhet mellan grupper	23
5.3 Sam användbarhet i övrigt	23
5.4 Numerisk överensstämmelse	24
Allmänna uppgifter	24
A Klassificeringen Sveriges officiella statistik	24
B Sekretess och personuppgiftsbehandling	24
C Bevarande och gallring	24
D Uppgiftsskyldighet	24
E EU-reglering och internationell rapportering	24
F Historik	25
G Kontaktuppgifter	29

Statistikens kvalitet

1 Relevans

Statistiken redovisar fakta om statistiska tätorter i Sverige, avseende antal tätorter, befolkning, arealer, byggnader och förvärvsarbetande. Statistiken bygger på geografisk avgränsning av tätorter, som görs av SCB. Geodata med tätorter används inom flera olika verksamheter i det svenska samhället.

1.1 Ändamål och informationsbehov

1.1.1 Statistikens ändamål

Ursprungligen var tätortsstatistiken en del av SCB:s folkräkning. Syftet med statistiken är fortfarande att beskriva befolkningens utbredning mellan tät- och glesbebyggda områden i Sverige, då det ger en mer precis angivelse av var befolkningen bor och arbetar, jämfört med statistik på kommunnivå.

Eftersom statistiken idag är en del av SCB:s statistik om markanvändning, används de statistiska tätorterna även för att klassificera markens funktion och användning i Sverige. Tätortskartan utgör då underlag för statistik om till exempel grönområden, detaljhandel, strandnära bebyggelse och skyddad natur.

Både geodata och statistik används i internationell rapportering av befolkningsstatistik, i samband med census.

1.1.2 Statistikanvändares informationsbehov

Statistiken och de digitala gränserna används bland annat i planering på regional nivå, i forskning och som underlag till vissa av Lantmäteriets kartor. Tätortsstatistiken används i det kommunalekonomiska utjämningsystemet och i internationell rapportering av befolkning. Under senare år har geodata med tätortsgränser även använts vid bedömning av stöd för utbyggnad av bredband, vid reglering av eltaxa och utredning av bullerstörningar.

1.2 Statistikens innehåll

De statistiska tätorterna är en del av SCB:s statistik över markanvändning, där SCB bland annat definierar och ringar in flera typer av koncentrerad bebyggelse. Förutom statistiska tätorter, avgränsas även statistiska småorter, fritidshusområden och verksamhetsområden. SCB:s handelsområden och arbetsplatsområden är en del av verksamhetsområdena.

Arbetet med de statistiska tätorterna inleds med att områdenas gränser ritas ut på en digital karta, med hjälp av information om byggnader, fastighetsgränser, befolkning, arbetsställen, infrastruktur med mera. Kartan gör det möjligt att producera statistik kopplat till tätorter och mark utanför dem. Som officiell statistik publicerar SCB uppgifter om antal tätorter, befolkning, arealer, byggnader och förvärvsarbetande.

SCB definierar inte begreppen stad, glesbygd eller landsbygd. I statistiken redovisas endast förhållanden i tätort respektive utanför tätort.

1.2.1 Objekt och population

Målpopulation för undersökningen är statistiska tätorter i Sverige 2018, utformade enligt SCB:s definition. Även mark utanför tätorter faller ut som en population, vilken benämns "utanför tätort".

Intressepopulation är tätorter i Sverige. Statistikens användare kan även ha andra benämningar för begreppet, såsom städer, urbanisering, orter, samhällen och byar. Målpopulationen "utanför tätort", kan som intressepopulation benämnas som landsbygd eller glesbygd.

Skillnaden mellan målpopulation och intressepopulation utgörs av skillnaden mellan SCB:s definition av statistiska tätorter och användarnas åsikt och förväntning på hur en tätort är uppbyggd. Eftersom statistikens användare är en stor och heterogen grupp, finns många olika åsikter om tätorters egenskaper, exempelvis avseende invånarantal, typ av byggnader, täthet mellan byggnader och ingående verksamheter. Framförallt är det användarnas åsikter om antalet invånare i en tätort som uppmärksammas, då gränsen för antalet invånare i de statistiska tätorterna, på 200 invånare, kan uppfattas som låg i vissa sammanhang. Gränsvärdet stämmer dock överens med flera internationella definitioner för census och befolkningsstatistik, vilket talar för att den fortsatt bör användas av SCB.

Undersökningens **målobjekt** är de enskilda statistiska tätorter, vilka skapas av SCB enligt SCB:s tätortsdefinition, se avsnitt 2.2.6. *Modellantaganden*.

Observationsobjekt är resultatet av SCB:s tätortsavgränsning. Referensåret 2018 är antalet objekt 2 011 statistiska tätorter. Bearbetningen bygger på totalregister. Observationsobjekt bör därför stämma väl överens med målobjekt. Saknade värden, bortfall och andra felaktigheter i de register som används i bearbetningen kan leda till att utseendet på de statistiska tätorterna påverkas. Det utgör skillnaden mellan målobjekt och observationsobjekt. Se mer i avsnitt 2.2.2 *Ramtäckning*.

1.2.2 Variabler

Observationsvariabler i undersökningen utgörs av den statistik som tas fram, med tätorterna som underlag. Den officiella statistiken består av tre delar. Inom varje del finns statistik med följande variabler:

1. Befolkning och arealer
  - a. Antal tätorter
  - b. Tätortsgrad (andel tätortsyta av den administrativa enhetens totala yta)
  - c. Folkmängd i och utanför tätort
  - d. Landareal i och utanför tätort
  - e. Befolkningstäthet i och utanför tätort
  - f. Köns- och åldersfördelning i och utanför tätort
2. Bebyggelsestruktur och bostäder
  - a. Byggnader i och utanför tätort, avseende antal och markyta, fördelat på typ av fastighet
  - b. Bostads- och lokalarea i tätort, fördelat på typ av fastighet
  - c. Bostadsbyggnader i tätort, fördelat på typ av bostad
  - d. Bostadsbebyggelsens ålder i tätort, fördelat på av byggår
  - e. Befolkning i tätorter, fördelat på typ av bostad

3. Förvärvsarbete

- a. Förvärvsarbete i tätorter med minst 10 000 invånare, fördelat på bransch (huvudgrupp SNI 2007)
- b. Förvärvsarbete och folkmängd i och utanför tätort
- c. Könsfördelning för förvärvsarbete i tätort

I SCB:s interaktiva statistikdatabas finns även en äldre tabell som inte längre uppdateras. Den innehåller variabeln *markanvändningsklass inom tätort, fördelat på tätortens storlek*. Statistiken avser endast referensår 1995 och 2000.

Målvariabler är den statistik som SCB avser att producera och publicera. De stämmer väl överens med observationsvariabler. SCB har god tillgång till register som underlag för att producera all den statistik som ryms inom målvariablerna.

Det finns ett stort intresse för statistik om tätorter och ytterligare variabler efterfrågas av användare. Den statistik som inte ryms inom SCB:s anslagsproduktion och den officiella statistiken utgör glappet mellan intressevariabler och målvariabler. Exempel på ytterligare statistik som efterfrågas är fler åldersklasser, avstånd till centralort, medelålder för folkbokförda, in- och utflyttning.

Användare kan få tillgång till fler variabler via specialuttag, som produceras inom uppdrag. För att möta efterfrågan och minska administration har SCB utformat standardiserade paketlösningar, samt enskilda tabeller för statistik på olika typer av låg regional nivå, där tätortsavgränsningen utgör en del¹.

SCB hanterar även större och mer komplexa uppdrag, där tätortsavgränsningen utgör en del av metoden för att få fram ny statistik.

1.2.3 Statistiska mått

Centrala målstorheter med statistiska mått är:

1. Arealer i hektar och 1 000 kvadratmeter
2. Andel i procent, avseende förekomst av värde inom tätort/utanför tätort, i förhållande till totalen för den administrativa enheten
3. Antal folkbokförda invånare/förvärvsarbete/byggnader
4. Befolkningstäthet, redovisat som antal invånare per kvadratkilometer

1.2.4 Redovisningsgrupper

Följande redovisningsgrupper används för de olika variablerna:

Typ av region

1. Region avseende administrativ enhet

Värden Region
kommun
län
riket
summeringar till funktionella regioner, t.ex. SKL:s kommunindelning
Summeringar till NUTS

¹ <https://www.scb.se/vara-tjanster/regionala-statistikprodukter/>

Används för variabler:

- a. Antal tätorter
- b. Tätortsgrad
- c. Folkmängd
- d. Landareal
- e. Befolkningstäthet
- f. Köns- och åldersfördelning
- g. Byggnader totalt
- h. Markyta byggnader
- i. Bostads- och lokalarea
- j. Bostadsbyggnader
- k. Bostadsbebyggelsens ålder
- l. Befolkning efter typ av bostad
- m. Förvärvsarbetande

2. *Tätort. Redovisning på varje enskild tätort***Värden Tätort**

Tätorter (2 738 valbara tätorter, både gällande 2018 och historiska)

Summa riket

Tätorter inom varje län

Används för variabler:

- a. Folkmängd
- b. Landareal
- c. Befolkningstäthet
- d. Köns- och åldersfördelning
- e. Byggnader totalt
- f. Markyta byggnader
- g. Bostads- och lokalarea
- h. Bostadsbyggnader
- i. Bostadsbebyggelsens ålder
- j. Befolkning efter typ av bostad
- k. Förvärvsarbetande

3. *Tätort med minst 10 000 invånare***Värden Tätort**

T00 Hela riket

Tätorter (124 valbara tätorter, gällande 2015)

Används för variabeln:

- a. Andel förvärvsarbetande per bransch

4. *Typ av område***Värden Typ av område**

i tätort

utanför tätort

totalt

Används för variabler:

- a. Folkmängd
- b. Landareal

- c. Befolkningstäthet
- d. Köns- och åldersfördelning
- e. Byggnader totalt
- f. Markyta byggnader
- g. Förvärvsarbetande (även fördelat på rörlig personal)

5. Storleksklass tätort

Värden Storleksklass tätort
200-499
500-999
1 000-1 999
2 000-4 999
5 000-9 999
10 000-19 999
20 000-49 999
50 000-99 999
100 000-
Samtliga tätorter

Används för variabler:

- a. Antal tätorter
- b. Folkmängd
- c. Befolkningstäthet
- d. Köns- och åldersfördelning
- e. Förvärvsarbetande

Övriga redovisningsgrupper

6. Kön

Värden Kön
män
kvinnor

7. Ålder

Värden Ålder
0-19 år
20-64 år
65+ år

8. Typ av fastighet, detaljerat

Värden Typ av fastighet
bostad
industri
samhällsfunktion
verksamhet
ekonomibyggnad
komplementbyggnad
övrig byggnad
okänt ändamål
totalt

Används för variabler:

- a. Byggnader totalt
- b. Markyta byggnader

9. Typ av fastighet, grupperat

Värden Typ av fastighet
småhus
flerbostadshus
industribyggnad
totalt

Används för variabel: Bostads- och lokalarea

10. Typ av bostad, detaljerat

Värden Typ av bostad
småhus friliggande
småhus kedjehus
småhus flera lägenheter
småhus radhus
flerfamiljshus
ospecificerat
totalt

Används för variabel: Bostadsbyggnader

11. Byggår

Värden Typ av bostad
-1920
1921-1930
1931-1940
1941-1950
1951-1960
1961-1970
1971-1980
1981-1990
1991-2000
2001-2010
2011-
Okänt
Totalt

Används för variabel: Bostadsbebyggelsens ålder

12. Typ av bostad, grupperat

Värden Typ av bostad
småhus
flerbostadshus
övrigt
totalt

Används för variabel: Befolkning efter typ av bostad

13. Näringsgren SNI 2007

Värden Näringsgren SNI 2007
A jordbruk, skogsbruk och fiske
B+C tillverkning och utvinning
D+E energiförsörjning; miljöverksamhet
F byggverksamhet
G handel
H transport och magasinering
I hotell- och restaurangverksamhet
J information och kommunikation
K finans- och försäkringsverksamhet
L fastighetsverksamhet
M+N företagstjänster
O offentlig förvaltning och försvar
P utbildning
Q vård och omsorg; sociala tjänster
R+S+T+U kulturella och personliga tjänster m.m.
00 okänd verksamhet

Används för variabel: Förvärvsarbetande per bransch

1.2.5 Referenstider

De referenstider som ingår i målstorheterna är:

1. Statistik över antal invånare i och utanför tätort finns redovisat summerat för hela Sverige, från år 1800. Intermittent redovisning fram till och med senaste referensår 2018.
2. Antal invånare i enskilda tätorter finns redovisat från 1960, med intermittent redovisning fram till och med senaste referensår 2018. Från och med referensår 2016 görs en årlig publicering av statistik över befolkning per tätort. De år som tätorternas gränser inte justeras, beräknas befolkningen på senast gällande tätortsavgränsning. Befolkningsstatistik för 2016 och 2017 har därmed beräknats på 2015 års tätortsgränser. Befolkningsstatistik för 2019 kommer således att beräknas på 2018 års tätortsgränser. Statistik för tidigare referensår finns publicerat i äldre rapporter, till exempel Folk- och bostadsräkningar (FoB).
3. Antal invånare, landareal och befolkningstäthet i och utanför tätort, redovisat på län och kommun, finns publicerat i statistikdatabasen från referensår 2005, med intermittent redovisning fram till och med senaste referensår 2018. Statistik för tidigare referensår finns publicerat i äldre rapporter, till exempel Statistiska meddelanden serie MI38.
4. Landareal och befolkningstäthet per enskild tätort finns redovisat från 1990, med intermittent redovisning fram till och med senaste referensår 2018.
5. Antal tätorter och tätortsgrad finns publicerat i statistikdatabasen från referensår 2005, med intermittent redovisning till och med senaste referensår 2018. Statistik för tidigare referensår finns publicerat i äldre rapporter, till exempel Statistiska meddelanden serie MI38.
6. Köns- och åldersfördelning per enskild tätort finns publicerat i statistikdatabasen från referensår 2000, med intermittent redovisning till och med senaste referensår 2018.
7. Köns- och åldersfördelning per kommun och län finns publicerat i statistikdatabasen från referensår 2015, med intermittent redovisning till och med senaste referensår 2018. Statistik för tidigare referensår finns publicerat i Statistiska meddelanden serie MI38.
8. Statistik över byggnader (antal och markyta), samt bostadsbyggnader (antal och ålder) finns publicerat i statistikdatabasen från referensår 2010, med intermittent redovisning till och med senaste referensår 2018. Statistik för tidigare referensår finns publicerat i Statistiska meddelanden serie MI38. Avser både statistik per enskild tätort och per administrativ enhet.
9. Statistik över bostads- och lokalarea samt befolkning efter typ av bostad finns publicerat i statistikdatabasen från referensår 2000, med intermittent redovisning till och med senaste referensår 2018.
10. All statistik inom området *Förvärosarbetande i och utanför tätort* finns publicerat i statistikdatabasen från referensår 2015, med intermittent redovisning till och med senaste referensår 2018. Statistik för tidigare referensår finns publicerat i Statistiska meddelanden serie MI38. Avser både statistik per enskild tätort och per administrativ enhet.

11. Statistik från den äldre undersökningen *Markanvändning inom tätorter...* finns publicerat i statistikdatabasen för referensår 1995-2000. Statistik för tidigare referensår finns publicerat i Statistiska meddelanden serie MI14.

2 Tillförlitlighet

2.1 Tillförlitlighet totalt

Tillförlitligheten i de redovisade statistikvärdena beror på två faktorer:

1. Kvalitet i SCB:s avgränsning av statistiska tätorter
2. Kvalitet i de register som används för bearbetning av statistik.

Avgränsning av statistiska tätorter görs av SCB med hjälp av data från följande register:

- Registret över totalbefolkningen med referenstidpunkt 2018-12-31, kombinerat med Lantmäteriets adressregister. Uppgifter om antal folkbokförda per adresskoordinat.
- Företagsregistret med referenstidpunkt 2018-12-31, kombinerat med Lantmäteriets adressregister. Uppgifter om antal anställda per adresskoordinat.
- Lantmäteriets Fastighetskarta, uttag i januari 2019. Uppgifter om byggnader, fastighetsytor, vägar, markanvändning, vatten etc.

Uppgifter om befolkning bygger på registret över totalbefolkningen (RTB), som innehåller uppgifter om personer folkbokförda i Sverige. Uppgifterna har kombinerats med Lantmäteriets koordinatsatta adressregister, vilket har gett en koppling till geografi. Till och med referensår 2015 har kopplingen gjorts mot fastighetskoordinat.

Uppgifter om antal anställda per arbetsställe har hämtats från SCB:s företagsregister, som har kombinerats med Lantmäteriets adressregister. I de fall matchning mellan adresser inte har kunnat göras blir det ett bortfall av arbetsställen och anställda.

Geodata med tätortsgränser är gjorda med en noggrannhet som uppfyller krav för kartor i skala 1:10 000.

Alla register som används i undersökningen, både avseende produktion av geodata och statistik, är totalregister som kontinuerligt uppdateras och är väl dokumenterade. Tillförlitligheten är därför generellt god och de redovisade statistikvärdena skattar sina målstorheter väl. Stickprovs- och urvalsfel förekommer inte.

SCB:s definition av begreppet *tätort* är i sig en osäkerhetskälla. Det saknas en standard för begreppet och SCB har därför behövt skapa en egen definition. Statistikens tillförlitlighet beror således på hur användarna förstår definitionen och de geografiska områden som ligger till grund för statistiken.

För att öka tillförlitligheten publiceras geodata i en visningstjänst² och som öppna geodata³ på SCB:s webbplats.

2.2 Osäkerhetskällor

De osäkerhetskällor som har störst påverkan på statistikens kvalitet är (utan inbördes ordning):

- Bristar i de enskilda register som ligger till grund för avgränsning och statistikvärden. Det handlar om objekt som helt saknas eller har fel värden. Exempel på brister är:
  - o saknade eller felaktiga adresser i SCB:s företagsregister
  - o felaktiga SNI-koder i SCB:s företagsregister
  - o byggnader i Lantmäteriets fastighetskarta som saknar geometrier
  - o fastigheter och byggnader i Lantmäteriets fastighetskarta som har fel klassificering.
  - o Uppdatering av värden kan släpa efter.

För detaljer om varje enskilt register hänvisas till detaljerad dokumentation för varje register:

- o SCB:s Registret över totalbefolkningen (RTB)⁴
  - o SCB:s Företagsdatabasen (FDB)⁵
  - o SCB:s Fastighetstaxeringar och fastighetstaxeringsregistret (FTR)⁶
  - o SCB:s Registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (RAMS)⁷
  - o Lantmäteriets Fastighetskartan⁸
- Eftersom statistiken baseras på flera olika källor finns en osäkerhet i hur dessa samspelar för att skapa en helhet, framförallt då de geografiska gränserna för tätorter skapas. För att minska osäkerheten görs flera kontroller av mikrodata och resultatet av SCB:s bearbetning. Denna osäkerhetsfaktor beror både på de enskilda registrens kvalitet, samt metod och definition för SCB:s statistiska tätorter.
  - En central del i produktionen är användningen av geokodade registerdata. Geokodningen är ett moment som görs utanför produktionsprocessen för denna statistikprodukt, eftersom flera olika

² <http://geodata.scb.se/reginawebmap/main/webapp/>

³ <https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/geodata/oppna-geodata/>

⁴ <https://www.scb.se/contentassets/8f66bcf5abc34d0b98afa4fcbfc0e060/rtb-bar-2016.pdf>

⁵ <https://www.scb.se/contentassets/f18a54653a0e4554b1b246befd71607b/beskrivning-av-register-bar-fdb-2015.pdf>

⁶ <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/boende-byggande-och-bebyggelse/fastighetstaxeringar/fastighetstaxeringar/produktrelaterat/Fordjupad-information/beskrivning-av-fastighetstaxeringar-och-fastighetstaxeringsregistret-ftp/>

⁷ https://www.scb.se/contentassets/a5f118521a3145c0bcb008ff39805e15/am0207_kd_2017_sl_181123.pdf

⁸ <https://www.lantmateriet.se/sv/Kartor-och-geografisk-information/geodataprodukter/fastighetskartan/?steg=1>

statistikprodukter använder samma geokodade register. Geokodningen innebär att administrativa värden om folkbokförda, företag och förvärvsarbetande matchas mot koordinatbaserade register. Nyckel är adresser och fastigheter som har rapporterats in eller tidigare kopplats till registren. I de fall adressen är fel blir det ingen matchning. Felen blir som störst när uppgifter om företag ska matchas. Vissa automatiska justeringar kan göras, via antaganden. Manuell justering har gjorts för de företag som har flest anställda, eftersom de har störst påverkan på statistiken. Det här felet påverkar både avgränsningen av tätorter och statistiken över förvärvsarbetande i tätorter.

- Gränserna för SCB:s statistiska tätorter kan ibland förväxlas med Lantmäteriets tätorter, så som de redovisas på deras kartor. Detsamma gäller beteckningar (namn) på tätorter. Men Lantmäteriets och SCB:s data produceras med olika syften vilket ger olika resultat.
- De tätortsbeteckningar som redovisas i SCB:s statistik ska inte betraktas som officiella tätortsnamn, utan som beteckningar vilka är representativa för de geografiska områden som SCB:s statistiska tätorter ringar in. Officiella ortnamn hanteras av Lantmäteriets ortnamnsenhet och registreras i Lantmäteriets ortnamnsregister.

2.2.1 Urval

Statistiken bygger på ett totalregister över statistiska tätorter enligt SCB:s definition. Statistiken produceras med hjälp av uppgifter i totalregister, där inga urval görs. Tillförlitligheten är därmed god avseende denna aspekt.

2.2.2 Ramtäckning

Risk för över- eller undertäckning förekommer i dessa fall:

- Både undertäckning och övertäckning kan uppstå på grund av brister i noggrannheten för koordinater. Det avser alla koordinatsatta register. Exempel på fel är att koordinat avser en annan plats än verkligt värde eller att koordinat helt saknas och leder till saknat värdet. Vid arbetet med avgränsningen gör SCB en manuell och okulär granskning av alla tätorter, i syfte att hitta eventuella fel i den automatiska bearbetningen. I granskningen används WMS-tjänster med topografisk karta från Lantmäteriet. Vid behov används även ortofoton. En jämförelse görs mot senast gällande tätortsgränser; avseende referensår 2018 görs granskning mot referensår 2015. Manuella justeringar tillåts i regel inte, men har krävts när den automatiska bearbetningen inte har kunnat leverera gränser med tillräcklig kvalitet. Högre krav har ställts på tätorter med minst 10 000 invånare.
- Avseende uppgifter från SCB:s företagsregister:
  - o Övertäckning uppstår när företaget registrerar flera arbetsställen på en och samma adress, trots att de egentligen finns på olika platser. Undertäckning uppstår på de platser där

arbetsställena egentligen finns, men uppgift om det saknas i registret.

- o Undertäckning uppstår när arbetsstället har en felaktig adress, eller helt saknar uppgift om adress. Det leder till att arbetsstället inte kan kopplas till en koordinat, vilket är nödvändigt för att det ska kunna ingå i undersökningen. Det påverkar både gränsdragning av tätorten och statistiken som redovisas över förvärvsarbetande. Granskning och rättning har gjorts för större arbetsställen.
- Fastighetskartans byggnadsregister saknar uppgifter om byggnad eller uppger fel typkod för byggnad. Det är en kvalitetsbrist som kan påverka gränsdragningen av tätorten och statistik över bebyggelsestruktur.
- Detaljer i definitionen av statistiska tätorter kan leda till både under- och övertäckning, i förhållande till användarens bild av hur en tätort bör definieras och avgränsas.

Sammanfattningsvis anses riskerna för över- och undertäckning som små, vilket har kunnat bedömas i samband med okulär granskning av geodata.

Rimlighet i statistikvärden bedöms mot tidigare referensår inom produkten och mot likvärdig statistik inom andra statistikprodukter, över befolkning, byggnader och förvärvsarbetande.

2.2.3 Mätning

Underlaget till statistiken är gränser runt Sveriges tätorter. De görs av SCB, med hjälp av data från följande register:

- SCB:s Registret över totalbefolkningen (RTB) med referenstidpunkt 2018-12-31, kombinerat med Lantmäteriets adressregister. Uppgifter om antal folkbokförda per adresskoordinat. Till och med referensår 2015 kopplades befolkningen till fastighetskoordinat.
- SCB:s företagsregister med referenstidpunkt 2018-12-31, kombinerat med Lantmäteriets adressregister. Uppgifter om antal anställda per adresskoordinat.
- Lantmäteriets Fastighetskarta, uttag i januari 2019. Uppgifter om byggnader, fastighetsytor, vägar, markanvändning, vatten etc.

Vid produktion av statistik har följande register använts:

- Tätorter 2018, SCB
- SCB:s Registret över totalbefolkningen (RTB) med referenstidpunkt 31 december referensåret, kombinerat med Lantmäteriets adressregister, årligt uttag. Uppgifter om antal folkbokförda per adresskoordinat. Till och med referensår 2015 kopplades befolkningen till fastighetskoordinat.
- SCB:s företagsregister med referenstidpunkt 2018-12-31, kombinerat med Lantmäteriets adressregister. Uppgifter om antal anställda per adresskoordinat.
- Lantmäteriets Fastighetskarta, uttag i januari 2019. Uppgifter om kommuner och län, byggnadsytor.

- SCB:s Registret över totalbefolkningen (RTB) med referenstidpunkt 2018-12-31, uppgifter om befolkningens ålder och kön kopplat till fastighet och tätortsavgränsning 2018. Senast publicerad statistik avser 2015-12-31.
- SCB:s Fastighetsregister (FR) och fastighetstaxeringsregistret (FTR) avseende uppgifter om bebyggelsestruktur. Senast publicerad statistik avser 2015-12-31.
- SCB:s Registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (RAMS), avseende uppgifter om förvärvsarbete. Senast publicerad statistik avser 2015-12-31.

För information om insamling av registeruppgifter, se dokumentation av respektive register. Mätfel kan framförallt förekomma i form av felaktiga uppgifter om adresser i Företagsregistret. Konsekvenser av det kan vara att tätorternas gränser påverkas när arbetsplatser helt saknas eller antalet anställda blir för lågt eller högt i en bebyggelsegrupp. Brister i adresser kan också leda till att statistiken över antal förvärvsarbete i tätorter påverkas.

Tillförlitligheten avseende mätning är beroende av de enskilda registrens kvalitet, se även avsnitt 2.2 *Osäkerhetskällor*. Eftersom registren är totalregister som kontinuerligt uppdateras och är väl dokumenterade, bedöms tillförlitligheten som god.

2.2.4 Bortfall

Undersökningen baseras helt på totalregister. Svartsbortfall förekommer därför inte i denna undersökning.

Saknade värden förekommer i framförallt Företagsregistret, avseende vissa variabler, såsom saknad SNI-kodning, adress eller arbetsställe. Dessa fel berör även registret RAMS, som används för beräkning av statistik över förvärvsarbete.

Saknade värden i RTB kan bero på felaktigheter i folkbokföringen, som hanteras av Skatteverket. De bedöms dock som små.

Det partiella bortfallet i Fastighetskartan, som berör denna undersökning, avser byggnader och klassning av dessa. Samma typer av bortfall kan förekomma i Fastighetsregistret och Fastighetstaxeringsregistret. Konsekvenser av det kan vara att tätorternas gränser påverkas när byggnader helt saknas eller fastigheter och byggnader har fel kodning. Bristerna kan också leda till att statistiken över byggnader i tätorter påverkas.

Det partiella bortfallet antas påverka kvaliteten på geodata och statistik. Sammanfattningsvis bedöms det påverka tillförlitligheten endast i liten grad.

2.2.5 Bearbetning

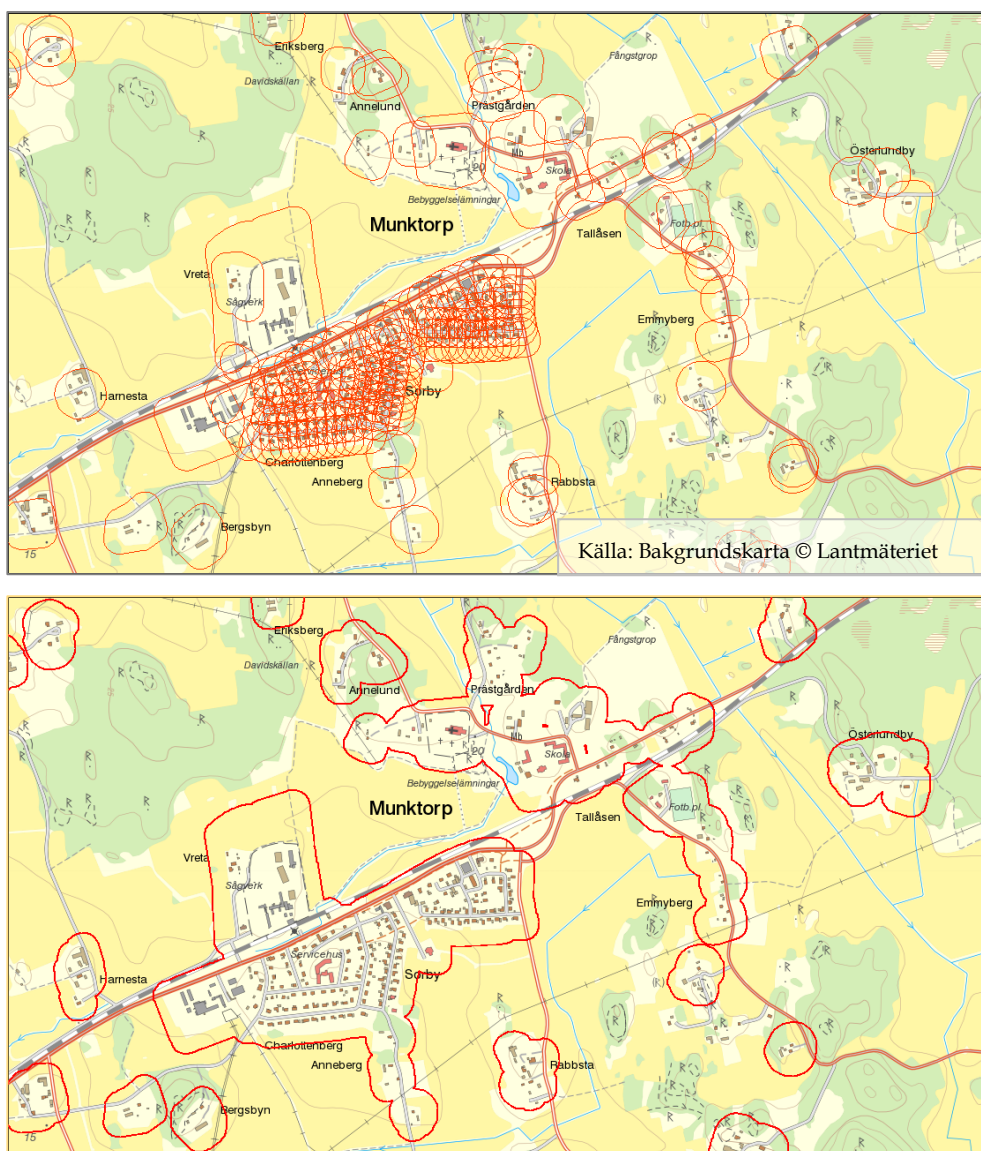
SCB:s statistiska tätorter har skapats med hjälp av bearbetningar i GIS-programvara⁹. Samtliga steg i avgränsningen har gjorts med hjälp av

⁹ GIS står för geografiska informationssystem och är programvara som används för analys och bearbetning av geografiska data.

automatiska beräkningar, vilka har dokumenterats i script. Statistiken har beräknats i GIS, med sammanställningar i Excel.

Metoden för att skapa geodata med statistiska tätorter innebär i korthet att byggnadskroppar och fastighetspolygoner buffras i flera steg, för att kombineras och bilda polygoner med SCB:s statistiska tätorter.

Figur 1. Buffrar runt fastighetsgränser och byggnadsytor

Tätort T6280 Munktorp, Västmanlands län

Eftersom bebyggelsestrukturen är unik för varje tätort, men de statistiska tätorterna skapas med en gemensam metod och definition, kan resultatet variera mellan tätorter kvalitetsmässigt. I statistiktermer kan det beskrivas som ett glapp mellan målobjekt och observationsobjekt.

Det görs ingen ingående individuell bedömning av huruvida de automatiskt genererade tätorterna är korrekta sådana eller ej. All bearbetning som resulterar i en tätort, enligt SCB:s definition, accepteras som en statistisk tätort.

Genom att benämna resultatet statistiska tätorter görs en markering om att resultatet avser statistiskt underlag, skapat enligt matematiska modeller.

Manuella justeringar tillåts i regel inte, men har krävts när den automatiska bearbetningen inte har kunnat leverera gränser med tillräcklig kvalitet. Högre krav har ställts på tätorter med minst 10 000 invånare. I dessa typfall har manuella justeringar gjorts:

1. Byggnader saknas i Lantmäteriets byggnadsregister och hamnar därmed utanför de statistiska tätorterna. Justering har gjorts när framträdande byggnader, till exempel slott, har saknats i tätortens centrala delar. Bland annat tätorterna Mariefred, Vadstena och Stockholm har justerats av den anledningen.
2. Tätort delas på grund av långa avstånd över vatten. När avståndet mellan de olika delar är upp till cirka 200 meter, en tydlig broförbindelse finns och området mellan delarna endast består av vatten (det vill säga inte mark som potentiellt skulle gå att bebygga), har tätortsdelarna sammanförts manuellt.
3. Smala vattendrag som skär in i tätorten. För att få en jämnare geometri har vattendrag, med max 20 meter i bredd, tagits bort.
4. Del av tätorten består endast av infrastruktur för transport, till exempel långsträckt del med järnväg.

De flesta justeringar är av kosmetisk karaktär och påverkar inte den officiella statistiken. Endast 1 procent (26 stycken) av tätorterna 2018 justerades manuellt. Det leder till bedömningen att bristerna i den automatiska bearbetningen är små och har endast en liten påverkan på tillförlitligheten.

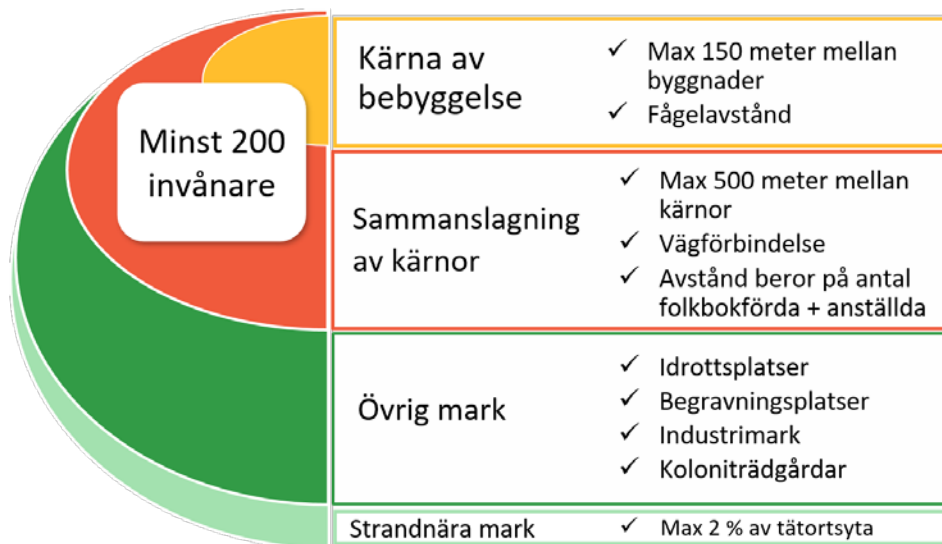
2.2.6 Modellantaganden

Det modellantagande som görs i undersökningen är SCB:s definition av statistiska tätorter. Översiktligt byggs en statistisk tätort upp i dessa steg:

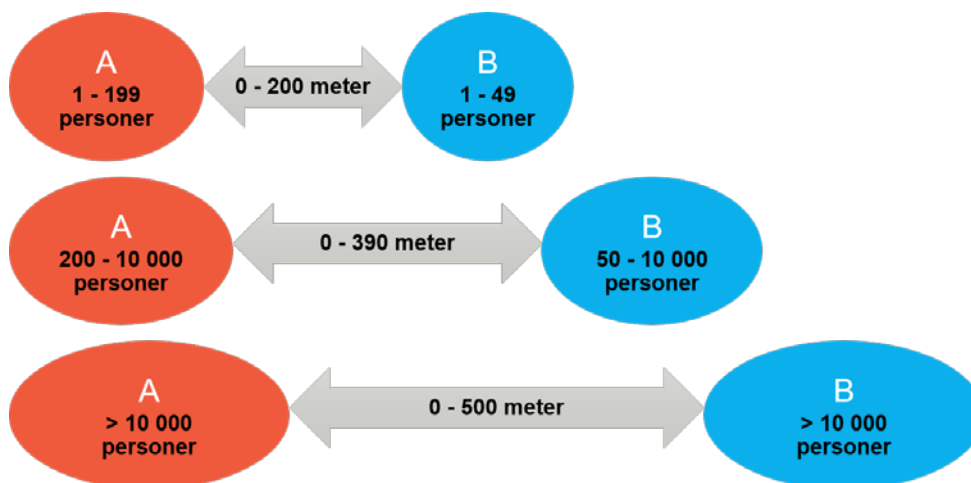
1. En kärna skapas, där max 150 meter mellan byggnader tillåts. Avståndet avser fågelvägen, det vill säga kortast möjliga avstånd.
2. Kärnor skapade i steg 1 kan via vägnätet kopplas ihop till sammanhängande områden. Det maximala avståndet mellan delarna ökar stegvis beroende på antalet folkbokförda och anställda i varje del. Följande avstånd har använts för 2018 års tätorter (se även Figur 2):
  - a. Max 200 meter: Färre än 200 personer i del A och färre än 50 personer i del B
  - b. Max 390 meter: 200-10 000 personer i del A och 50-10 000 personer i del B
  - c. Max 500 meter: Fler än 10 000 personer i del A och fler än 10 000 personer i del B
3. Företeelser som är tydligt utmärkta i register och som är belägna i direkt anslutning till tätortens övriga bebyggelse kan knyta ihop delar eller ingå i tätortens ytterkanter. Det gäller bland annat idrottsplatser, begravningsplatser, industrimark och koloniträdgårdar med byggnader.
4. Vatten utan broförbindelse utgör barriärer och delar tätorter.
5. Landområden som helt omringas av bebyggelse och vatten, samt utgör max 2 procent av tätortens landyta, ingår i tätorten.

6. Minsta invånarantal i tätorten är 200 folkbokförda personer.
7. Ingen begränsning görs för andel fritidshus i tätorten. Tätorter tillåts även överlappa SCBs områdesgränser för fritidshusområden.

Figur 2. Uppbyggnad av SCB:s statistiska tätorter, översikt

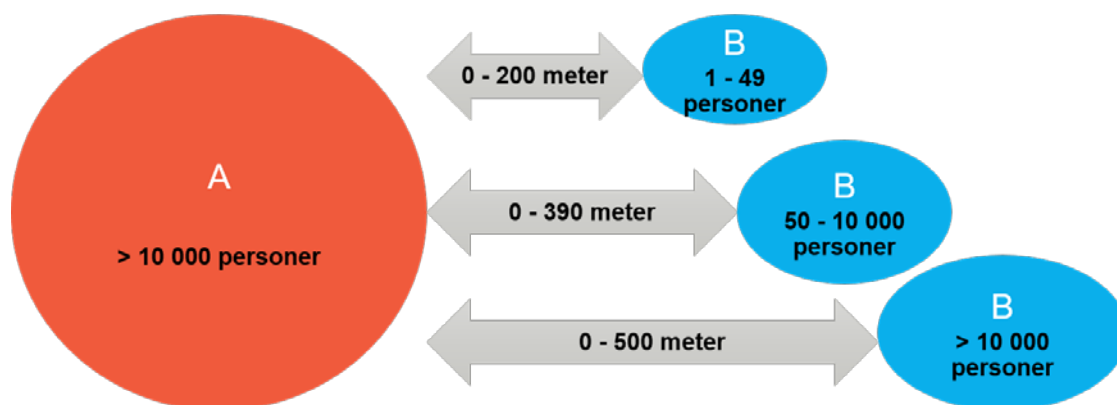

Figur 3. Maximalt avstånd mellan tätortskärnor, översikt

Figur 2 visar en översikt för maxavstånd mellan bebyggelsegrupper i statistiska tätorter. Fler kombinationer förekommer. Till exempel är maxavståndet mellan A > 10 000 personer och B 50 - 10 000 personer 390 meter. Se även Figur 3.

Figur 4. Exempel på varierande maxavstånd mellan tätortens delar

Se även figur 2.

Modellantagandets påverkan på tillförlitligheten beror på överensstämmelsen mellan SCB:s definition av statistiska tätorter och användarnas förväntningar på hur en tätort är uppbyggd, vilket kan skilja sig mycket åt mellan olika typer av användare.

SCB:s modell är väl testad och har i olika steg utvecklats sedan år 1800. Utvecklingen har under åren anpassats efter användares behov och tillgängligt dataunderlag, teknik och andra resurser. Modellen är även avstämd mot flera olika internationella modeller. Tillförlitligheten bedöms därför som god, utifrån rådande förutsättningar.

Vi beräkning av antal folkbokförda i och utanför tätorter görs ett antagande avseende personer folkbokförda som *Utan känt hemvist* och *På kommunen skriven*. Det är personer som av olika skäl saknar uppgift om folkbokföringsadress eller -fastighet. De har dock alltid uppgift om folkbokföringskommun. I den här statistiken antas dessa personer befinna sig i kommunens största tätort. Antagande görs för att undvika en restpost och skillnad mot övrig officiell statistik över befolkning per kommun. Det fel som antagandet kan orsaka bedöms som litet. De personer som detta avser utgör endast 0,14 procent av den totala befolkningen enligt RTB 2018-12-31.

2.3 Preliminär statistik jämförd med slutlig

Preliminär statistik publiceras avseende befolkning och befolkningstäthet per tätort, för det referensår som den nya avgränsningen ska avse. Den preliminära statistiken publiceras i mars eller april och bygger på då gällande tätortsavgränsning. Den nya avgränsningen görs under sommaren och hösten samma år, med publicering av definitiva värden i oktober eller november. För 2018 års statistik innebar det att:

- Mars 2019: Publicering av preliminär befolkning i tätorter 2018, med 2015 års tätortsgränser som underlag.
- Maj-september 2019: Tätortsavgränsning med referensår 2018 skapas.
- Oktober 2019: Publicering av definitiv statistik över befolkning i tätorter 2018, med 2018 års tätortsgränser som underlag.

Den här typen av preliminär statistik har inte publicerats tidigare inom produkten.

När nya tätortsgränser har tagits fram, publicerar SCB inledningsvis preliminära tätortsbeteckningar (namn), vilka har tagits fram av SCB med hjälp av kartmaterial från Lantmäteriet. Efter en remissrunda fastställer Lantmäteriets ortnamnsenhet definitiva beteckningar på de statistiska tätorterna. Eventuella förändringar mot de preliminära beteckningarna justeras i SCB:s statistik och geodata.

3 Aktualitet och punktlighet

3.1 Framställningstid

Statistiken avseende 2018-12-31 publicerades 2019-10-24, knappt 10 månader efter referenstidpunkten. Framställningstid för preliminär statistik är cirka 1 arbetsvecka. Framställningstid för nya avgränsning och definitiv statistik över antal, befolkning, arealer och befolkningstäthet var cirka 17 arbetsveckor under 2019, inklusive tid för metodutveckling och granskning.

3.2 Frekvens

Gränser och grundläggande statistik för statistiska tätorter (det vill säga undersökningens uppgiftsinsamling och statistikens redovisning) produceras och publiceras två gånger under en femårsperiod, det vill säga vart annat till vart tredje år. I den grundläggande statistiken ingår variablerna antal tätorter, befolkning, arealer och befolkningstäthet. Samtidigt publiceras geodata med polygoner för statistiska tätorter.

Statistik över befolkning i tätorter, baserade på senast gällande tätortsgränser produceras varje år.

Statistik för övriga variabler (ålders- och könsfördelning, bebyggelsestruktur och bostäder, förvärvsarbetande) produceras vart femte år på senast gällande tätortsavgränsning. Statistiken publiceras stegvis efter den grundläggande statistiken, med en eftersläpning på upp till två kalenderår efter referenstidpunkt.

3.3 Punktlighet

Statistiken publicerades vid den planerade tidpunkten, den 24 oktober 2019.

4 Tillgänglighet och tydlighet

4.1 Tillgång till statistiken

Den grundläggande statistiken presenteras i Statistiska Meddelanden (SM) serie MI 38. Resultaten finns även inlagda i SCB:s interaktiva statistikdatabas och sammanfattas i en statistiknyhet. Allt publicerat material finns tillgängligt på SCB:s webbplats, produktsidan www.scb.se/MI0810.

Geodata med statistiska tätorter finns tillgängliga som öppna data i GIS-format¹⁰.

¹⁰ <https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/geodata/opna-geodata/>

4.2 Möjlighet till ytterligare statistik

För specialbearbetningar, kontakta produktansvarig. Se kontaktuppgifter på sista sidan.

4.3 Presentation

Den huvudsakliga presentationen sker via statistikdatabasen, där uppgifter presenteras i interaktiva tabeller med valbara variabler. Statistiknyheten är en sammanfattning utifrån vad som anses vara mest intressant för allmänhet och media. Det statistiska meddelandet ger en analys av uppgifterna, samt fakta om statistikens framtagning och kvalitet. En sammanfattning av statistiken, inklusive fördjupad analys, publiceras vart femte år i SCB:s rapport Markanvändningen i Sverige¹¹.

De statistiska tätorternas polygoner publiceras i SCB:s karttjänst för regionala indelningar¹² och som öppna geodata¹³.

4.4 Dokumentation

Framställningen av statistiken beskrivs i dokumentet *Statistikens framställning*. Statistikens kvalitet beskrivs i detta dokument. Detaljerad information om mikrodata finns beskrivet i *Statistikens detaljerade innehåll (MetaPlus)*. Samtliga dokumentationer är tillgängliga på www.scb.se/MI0810, under rubriken *Dokumentation*.

Dokumentation finns även i den bakre delen av Statistiskt meddelande.

5 Jämförbarhet och sammanvändbarhet

5.1 Jämförbarhet över tid

De register och geodata som utgör underlag för statistiken förbättras kontinuerligt. Det leder till att statistiken kan skilja sig över åren både beroende på faktiska skillnader i tätortsstruktur och på kvalitetsförbättringar i underlaget. Metoden för framtagning av tätortsgränser har utvecklats kontinuerligt, vilket också påverkar statistiken. Definitionen av tätorter har också utvecklats kontinuerligt, i syfte att följa användarbehov och rådande förutsättningar.

Förändringar mellan 2010 och 2015

De förändringar som har gjorts av metod och definition avseende 2015 års statistiska tätorter påverkar deras utbredning och därmed även statistiken över befolkning och arealer. Det blir ett brott i tidsserierna, eftersom 2010 års tätorter och statistik är beräknade utifrån äldre definition och metoder.

Ska jämförelser göras mellan 2015 års tätorter och bakåt är det svårt att avgöra om förändringar beror på verkliga ändringar i bebyggelsen eller om det beror på den nya metoden och definitionen.

Förändringar mellan 2015 och 2018

¹¹ <http://www.scb.se/mi0803>

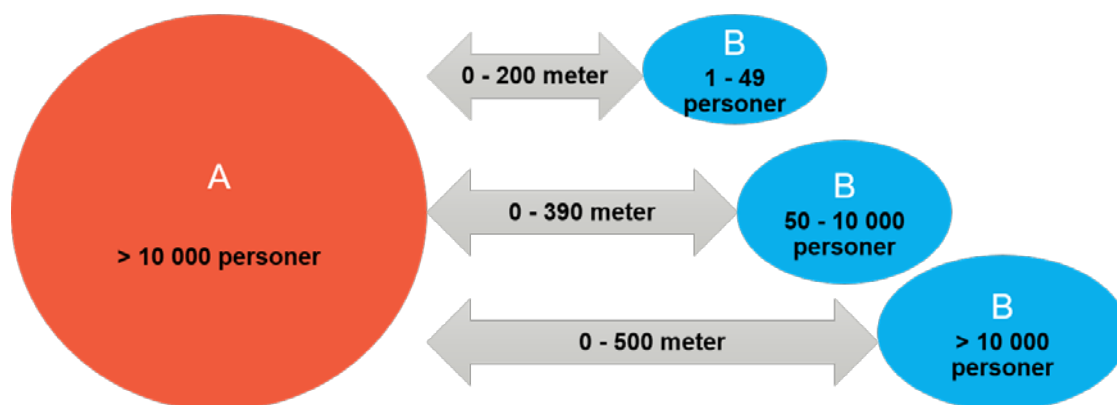
¹² <http://geodata.scb.se/reginawebmap/main/webapp/>

¹³ <https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/geodata/opna-geodata/>

I arbetet med att skapa 2018 års statistiska tätorter har SCB ytterligare utvecklat metoden för att beräkna avstånd mellan tätortsdelar och att sammanfoga delarna via vägnätet. Tidigare har endast ett maxavstånd per tätort kunnat tas fram. Nu har SCB kunnat beräkna individuella maxavstånd för varje bebyggelsegrupp. Det innebär att en tätort kan skapas med hjälp av flera olika maxavstånd mellan bebyggelsegrupper, beroende på hur många personer som bor och arbetar i dem.

Det här leder till att vissa av 2018 års tätorter ökar eller minskar i storlek av metodmässiga skäl, inte på grund av verkliga förändringar i tätortens bebyggelse och demografi.

Figur 6. Exempel på varierande maxavstånd mellan tätortens delar

Se även figur 2.

Från och med 2018 års tätorter har Registret över totalbefolkningen (RTB) kopplats till Lantmäteriets adressregister. Tidigare har befolkningsuppgifter kopplats till fastigheter. Kopplingen till adresser ger en högre precision avseende den koordinat som befolkningen kopplas till. Det ger därmed högre kvalitet i både geodata och statistik.

Användare bör vara medvetna om den kvalitetshöjning som har gjorts av statistiken, i syfte att undvika feltolkningar. Förändringarna mellan 2015 och 2018 års statistik och geodata är dock små i jämförelse med de förändringar som gjordes mellan referensåren 2010 och 2015.

Ny befolkningsstatistik för äldre tätortsgränser

Den årliga uppdateringen av befolkning i tätorter, baserad på senast gällande tätortsavgränsning, omfattar inte de personer som bor i bebyggelse som har tillkommit strax utanför gällande tätortsgränser och som skulle ingå i tätorterna om deras ytmässiga utbredning hade uppdaterats.

I den årliga statistiken förblir även antalet tätorter oförändrat. Det kan därför förekomma tätorter som har en befolkning på färre än 200 invånare. Mindre bebyggelsegrupper som vid referensåret inte klassificerades som tätorter på grund av för liten befolkning, men som senare har ökat sin befolkning till minst 200 invånare, ingår inte heller i den årliga befolkningsstatistiken.

5.2 Jämförbarhet mellan grupper

SCBs definition av tätorter sätter en gräns vid 200 personer, som minsta antal invånare i en tätort. De svenska tätorterna kan i internationella jämförelser framstå som mycket små. I flera andra länder sätts gränsen för städer och urbana områden betydligt högre, ofta vid 2 000 invånare och ibland så högt som vid 10 000 invånare. Därför redovisas statistiken över Sveriges statistiska tätorter även uppdelad på storleksgrupper, i syfte att användaren ska kunna välja den storleksnivå som passar bäst för den analys som ska göras. Användare kan även räkna samman statistik för individuella tätorter, som publiceras i den interaktiva statistikdatabasen och som öppna geodata.

I delar av FNs och EUs folkräkningar (Census) tillämpas en tätortsdefinition som kan jämföras med den svenska, där den nedre gränsen för tätbebyggda områden sätts vid 200 invånare. I Danmark, Finland och Norge tillämpas en liknande tätortsdefinition som i Sverige, där de minsta tätorterna har 200 invånare.

De tätorter som Lantmäteriet redovisar i sina kartor skiljer sig från SCB:s statistiska tätorter. SCB:s tätorter är avsedda som underlag för statistik, medan Lantmäteriets tätortsgränser är avsedda för underlag till kartor i olika skalor. Lantmäteriets tätorter påverkas inte på samma sätt av förändrade invånarantal. Det är därför viktigt att skilja de två typerna av tätorter åt.

5.3 Samanvändbarhet i övrigt

Statistiken används med fördel i kombination med SCB:s statistik över andra områdestyper. SCB avgränsar och publicerar statistik om följande typer av områden:

Småorter

Småorter definieras som sammanhängande bebyggelse med högst 150 meter mellan husen och 50-199 invånare. Mer information finns på www.scb.se/MI0811

Fritidshusområden

Fritidshusområden består av minst 50 hus klassade som fritidshus, med max 150 meter mellan dem. Från och med 2015 års statistik kan fritidshusområden överlappa tätorter. Det ökar möjligheterna för analys av fritidsboende i tätort. Mer information finns på www.scb.se/MI0806

Verksamhetsområden

Statistiken om verksamhetsområden är under utveckling, med en planerad publicering till sommaren 2020. De kommer att ersätta den äldre indelningen Arbetsplatsområden utanför tätorter. Syftet är att ringa in bebyggd mark där huvudsaklig ekonomisk verksamhet kan klassificeras med hjälp av SCB:s företagsregister och branschposter.

Mer information om verksamhetsområden finns på www.scb.se/MI0815.

Handelsområden

Handelsområden består av minst fem närliggande arbetsställen med branschkod detaljhandel, alternativt fyra arbetsställen med detaljhandel vilka tillsammans har minst 100 anställda. Områdena finns både i centrala delar av

tätorter och i form av externhandel. De utgör en delmängd av SCB:s verksamhetsområden.

Mer information finns på www.scb.se/MI0804

5.4 Numerisk överensstämmelse

Statistik per tätort kan inte aggregeras till kommuner eller län, eftersom samma tätort kan korsa läns- eller kommungräns. En tätort räknas då en gång i varje kommun eller län.

Allmänna uppgifter

A Klassificeringen Sveriges officiella statistik

SCB:s statistik inom denna produkt ingår i Sveriges officiella statistik (SOS). För den gäller särskilda regler för kvalitet och tillgänglighet, se lagen (2001:99) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken samt SCB:s föreskrifter (SCB-FS 2016:17) om kvalitet för den officiella statistiken.

B Sekretess och personuppgiftsbehandling

I myndigheternas särskilda verksamhet för framställning av statistik gäller sekretess enligt 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

För att skydda enskilda personers eller företags sekretessreglerade uppgifter säkerställs att de inte kan röjas direkt eller indirekt i den publicerade statistiken. Vid behandling av personuppgifter, dvs. information som direkt eller indirekt kan hänföras till en person som är i livet, gäller lagen (2001:99) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken samt EU:s dataskyddsförordning (2016/679).

C Bevarande och gallring

Ingen direktinsamling av data görs till denna undersökning. Gallring av uppgifter är därför inte aktuellt för den här undersökningens del.

Ett exemplar av samtliga trycksaker och elektroniska publikationer levereras till Kungliga biblioteket i form av pliktexemplar.

D Uppgiftsskyldighet

Uppgiftsskyldighet till denna statistik föreligger inte.

E EU-reglering och internationell rapportering

Ingen EU-reglering av statistik och avgränsning. Geodata används dock som underlag vid bearbetning av variabel inom census.

F Historik

Tätortsstatistikens historia

Tätorter 1800-1960

Från år 1800 fram till mitten av 1960-talet motsvarade städernas utbredning relativt väl den administrativa områdesindelningen, motsvarande kommunindelningen. Som städer räknades områden av typen stad, köping eller municipalsamhälle. De enskilda städernas befolkningsutveckling, samt landsbygdens, går därför att följa redan från år 1800.

Med järnvägsbyggandet, den friare näringslagstiftningen och industrialiseringen följde inte bara en kraftig tillväxt av de hittills små städerna, utan även tillkomsten av en stor mängd nya industrier, järnvägssamhällen och förorter. En del av dessa var köpingar och municipalsamhällen, andra saknade administrativ status. För att ge en mer fullständig bild av den svenska urbaniseringen blev det alltmer nödvändigt att komplettera statistiken över städer och landsbygd med uppgifter över alla de nya samhällen som hade tillkommit.

Runt år 1900 gjordes därför en uppdelningen på tätorter och glesbygd i statistiken, även om just dessa ord kom i bruk något senare. År 1900 publicerades för första gången uppgifter för "köpingsliknande samhällen". År 1910 kallades dessa "tättbebyggda samhällen på landsbygd".

Från 1920 till 1945 definierades "tätorter" som de administrativa områdena städer, köpingar och municipalsamhällen, samt "befolkningsagglomerationer" med minst 200 invånare i landskommunerna. Men om orterna hade mer än 40 procent jordbruksbefolkning räknades de inte som tätorter. Den regeln slopades från 1950 års folkräkning då den endast kunde tillämpas på några byar i Dalarna och på Öland. 1930 användes för första gången ordet *tätort*.

Under 1900-talets förlopp tillkom ännu ett skäl till att lämna redovisningen på administrativa områden (kommuner), till fördel för de mer funktionella indelningarna *tätort* och *glesbygd*. Orsaken var att de kommuner som klassades som städer och tätorter alltmer utvidgades med glesbebyggda områden av landsbygdskaraktär. Utveckling kulminerade med de stora kommunindelningsreformerna 1952 och 1962 till 1974. Med dessa minskade kommunernas antal från 2 498 till 284. År 1971 upphörde de administrativa stadsbegreppen helt, för att ersättas av ett enhetligt kommunbegrepp.

Från 1950 års folkräkning, då många av de administrativa stadskommunerna hade inkorporerat vidsträckta landsbygdsområden, gjordes en uppdelning på tätort och glesbygd inom dessa. Genom att helt bortse från de administrativa gränserna i statistiken, kunde de största tätorterna omfatta flera kommuner av typen *stad* och *köping*. Samtidigt kunde en stadskommun i mer lantligt läge omfatta både glesbygd, huvudort och flera mindre tätorter. Detta mönster blev regel efter den andra stora kommunindelningsreformen, vilken byggde på centralortsteorin och ett samspel mellan huvudort och omland.

Under perioden mellan cirka 1900 till 1960-tal hade Sverige alltså en parallell befolkningsstatistik, där den ena delen byggde på en administrativ indelning av städer och landsbygdskommuner och den andra på en funktionell

indelning av tätorter och glesbygd. Den senare blev successivt alltmer fullständig och noggrann, för att helt ta över i statistiken från 1965.

Tätorter 1960-2010

En gemensam nordisk tätortsdefinition fastställdes vid ett möte mellan de nordiska chefsstatistikerna år 1960. En tätort definierades som en bebyggelsekoncentration med minst 200 invånare och som mest 200 meter mellan byggnaderna. I Sverige gjordes även en begränsning för andelen fritidshus som i tätorten, till maximalt 50 procent fritidshus i varje tätort. Den nordiska definitionen motsvarade relativt väl den som hade använts vid svenska folkräkningar från och med 1920.

I Sverige tillämpades 1960 års definition strikt, till och med 2010 års tätortsavgränsning. Definitionen innehöll dock flera delar som lämnade utrymme för tolkningar, avseende avstånd mellan byggnader, byggnadstyper, med mera.

Tätorter från och med 2015

Under 2011 fick SCB tillgång till en mängd nya geodata, som skulle kunna användas i en mer automatiserad metod för att skapa tätortsgränser. 2015 gjordes därför en översyn av den gällande tätortsdefinitionen, i syfte att öka tydlighet och kvalitet. I praktiken innebar det att SCB satte siffror på otydliga mått och pekade ut specifika källor för de företeelser som nämndes i 1960 års definition. Målet för arbetet var även en ökad samstämmighet med andra definitioner och en anpassning till användarbehov. Resultatet från studien tillämpades vid avgränsningen av 2015 års statistiska tätorter.

Den största förändringen i definitionen var att SCB:s tätorter tilläts innehålla en högre andel fritidshus än tidigare, samt att de kunde överlappa SCB:s gränser för fritidshusområden. De största metodmässiga förändringarna var att avgränsning och mätning av avstånd automatiserades, samt att tätortsgränserna skapades på nytt varje gång, istället för att äldre gränser kontinuerligt byggdes ut där det fanns ny bebyggelse.

Resultatet från arbetet presenteras i rapporten *Översyn av metod och definition för SCBs avgränsningar av koncentrerad bebyggelse*, som finns tillgänglig på www.scb.se/MI0810.

Tidigare metoder för tätortsavgränsning

Metod till och med 1950

Uppdelningen i tätort och glesbygd hade fram till 1950 års folkräkning utförts av pastorsämbetena, i form av förteckningar på fastigheter som skulle tillhöra tätorterna. Tolkningen av tätortsbegreppet kunde därför variera från trakt till trakt, och det gick inte att exakt ange vilka markområden som ingick i tätorterna.

Metod 1960-1980

Vid 1960 års folkräkning infördes två nyheter som därefter blev bestående. Tätortsgränserna ritades ut på storskaliga kartor och avgränsningarna utfördes av geografisk expertis. Genom att en och samma person avgränsade samtliga tätorter fick man en garanti för att bedömningarna gjordes likartat över hela landet. Genom att tätortsområdena dokumenterades på kartor, gick

det mäta och publicera tätortsarealer från och med 1960. Den nya metoden innebar både en kvalitetsförbättring och att nya följdprodukter kunde lyftas fram ur tätortskartorna.

1960 års avgränsningsteknik byggde främst på lantmäteriets ajourförda registerkartor, även kallad fastighetskartan. Den var ett deloriginal till den ekonomiska kartan i skala 1:10 000, där förändringar i fastighetsindelningen successivt registrerades. Med hjälp av flygbilder gick det att se om fastigheterna var bebyggda och om urban markanvändning ingick i tätortsområdet. För de större städerna användes kommunalt framtagna kartor på motsvarande sätt.

Kartavgränsning av tätorter genomfördes under de följande folk- och bostadsräkningarna (FoB), fram till 1980. Det var överlantmätarmyndigheterna (ÖLM) som på uppdragsbasis aktualiserade gränserna där ny bebyggelse hade tillkommit. Sedan kommunerna fått ta del av avgränsningarna fastställdes de vid särskilda länssammanträden, med företrädare för länsmyndigheterna och SCB:s tätortsavgränsare. Därefter matchades tätortsfastigheterna med ett befolkningsregister, för redovisning av tätortsbefolkningen. Tätortsarealerna mättes med planimeter för arealredovisning. Från 1980 finns gränserna även digitalt lagrade.

Metod 1990-2010

Vid 1990 framstod den gällande metoden som föråldrad och kostsam. Ett teknikbyte blev lösningen och låg rätt i tiden genom den snabba utvecklingen inom datorkartografi och Geografiska Informationssystem (GIS)¹⁴.

Det var tre nya faktorer som möjliggjorde en omläggning till datorbaserad tätortsavgränsning; persondatorer med stor minneskapacitet, nya GIS-programvaror och tillgång till fastighetskoordinater. Arbete som tidigare utförts vid 24 lantmäterikontor (ett i varje län) kunde nu utföras centralt på SCB.

Tätortsavgränsningen, som tidigare hade organiserats i anslutning till folk- och bostadsräkningarna, utfördes från 1990 i anslutning till SCB:s statistik om markanvändning.

Vid arbetet med 2010 års tätorter hade SCB, via myndighetsavtalet Geodatasamverkan, tillgång till en mängd nya geodata. Bland annat var det kartor i internetjänster, s.k. WMS, som innebar en bättre granskning av tätortsgränsernas kvalitet mot flygbilder och topografiska kartor.

Metod från 2015

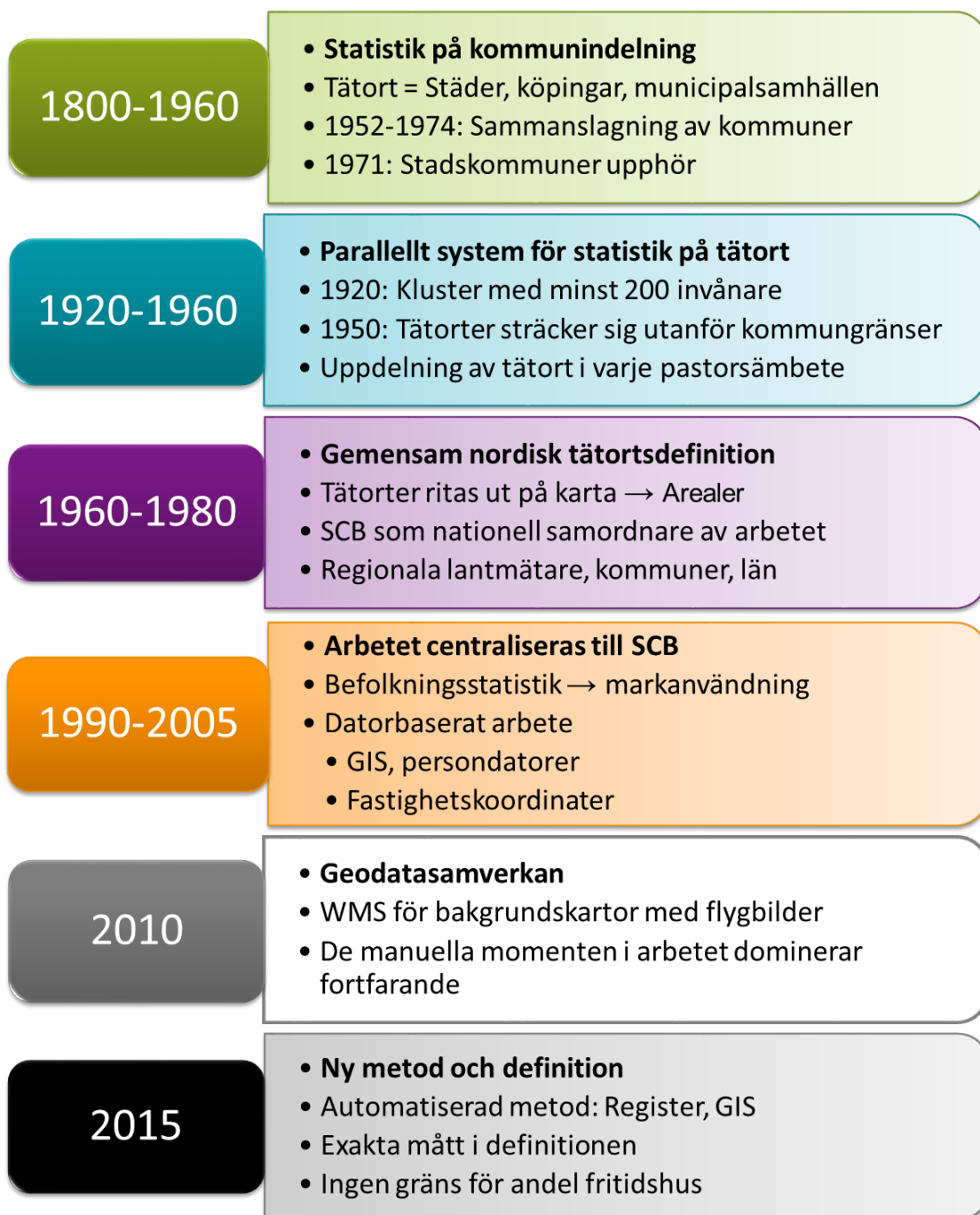
Till och med avgränsningen av 2010 års tätorter dominerade de manuella momenten arbetet. Men inför arbetet med 2015 års gränser hade SCB tillgång till teknik och data som gjorde det möjligt att förändra och effektivisera metoderna på ett kvalitetssäkert sätt. Flera tester gjordes, vilka ledde fram till den nu gällande metoden. Se rapporten *Översyn av metod och definition för*

¹⁴ GIS står för geografiska informationssystem och avser datoriserade informationssystem för hantering och analys av lägesbundna data. Enkelt uttryckt kan GIS sägas vara en kombination av kartor och tabellinformation som lagras och hanteras i datorn.

SCBs avgränsningar av koncentrerad bebyggelse, som finns tillgänglig på www.scb.se/MI0810.

Vid arbetet med 2018 års tätorter gjordes några justeringar av metoden, främst avseende beräkningen av maxavstånd mellan bebyggelsegrupper.

Figur 5: Tätortsstatistikens historia

G Kontaktuppgifter

Statistikansvarig myndighet	SCB
Kontaktinformation	Karin Hedeklint, enheten Samhällsbyggnad och turism
E-post	mark.vatten.gis@scb.se
Telefon	010 479 45 14